

Lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta

Hallituksen esitys eduskunnalle vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 165/2020 vp.) täydentämisestä

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta (HE 165/2020 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Hallituksen esitys eduskunnalle vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta annetun hallituksen esityksen (HE 165/2020 vp) täydentämisestä (HE 272/2022 vp): Asia on saapunut lakivaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- perustuslakivaliokunta PeVL 40/2020 vp

Asiantuntijat HE 165/2020 vp

Valiokunta on kuullut:

- osastopäällikkö Ari-Pekka Koivisto, oikeusministeriö
- lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen, oikeusministeriö
- puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä, perustuslakivaliokunta
- valiokuntaneuvos Matti Marttunen, perustuslakivaliokunta
- esittelijäneuvos Anu Rita, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lainsäädäntöneuvos Jyri Inha, valtiovarainministeriö
- ylilääkäri Soila Karreinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- pääjohtaja Arto Kujala, Rikosseuraamuslaitos
- lakimies Anna-Liisa Sandvik, Rikosseuraamuslaitos
- apulaisjohtaja Tero Uuranmäki, Helsingin vankila
- vastaava ylilääkäri Hannu Lauerma, Psykiatrinen vankisairaala
- sosiaalityöntekijä Henna Carleson, Turun vankila

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

- aluehallintoylilääkäri Pasi Eskola, Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
- johtaja Jussi Korkeamäki, Vankiterveydenhuollon yksikkö
- kriminaaliasiamies Marjatta Kaurala, Kriminaalihuollon tukisäätiö
- puheenjohtaja Marketta Hölttä, Vankien vanhemmat ry
- puheenjohtaja Antti Santamäki, Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- VAO ry

Asiantuntijat HE 272/2022 vp

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen, oikeusministeriö
- lääkintöneuvos Tapani Hämäläinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- esittelijäneuvos Anu Rita, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- lakimies Heidi Lokasaari, Rikosseuraamuslaitos
- apulaisjohtaja Tero Uuranmäki, Helsingin vankila
- johtaja Jussi Korkeamäki, Vankiterveydenhuollon yksikkö
- kriminaaliasiamies Marjatta Kaurala, Kriminaalihuollon tukisäätiö
- puheenjohtaja Marketta Hölttä, Vankien vanhemmat ry
- puheenjohtaja Antti Santamäki, Vankilavirkailijain Liitto VVL r.y.
- professori Sakari Melander

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- valtiovarainministeriö
- Psykiatrinen vankisairaala
- Turun vankila
- Pohjois-Suomen aluehallintovirasto
- Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto (Valvira)
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

HALLITUKSEN ESITYS

Hallituksen esitys HE 165/2020 vp

Esityksessä ehdotetaan muutoksia vankeuslakiin ja tutkintavankeuslakiin. Tupakointia koskevia säännöksiä muutettaisiin. Tupakointi suljetuissa vankiloissa ehdotetaan kiellettäväksi kokonaan. Avolaitoksissa tupakointi sallittaisiin edelleen ulkotiloissa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan keväällä 2021.

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

Hallituksen esitys HE 272/2022 vp

Esityksessä ehdotetaan täydennettäväksi hallituksen esitystä vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamisesta (HE 165/2020 vp).

Esityksessä ehdotetaan säännöksiä täsmennettäväksi perustuslakivaliokunnan lausunnossaan 40/2020 vp esittämien valtiosääntöoikeudellisten huomautusten johdosta. Tupakointi ehdotetaan kiellettäväksi vankiloiden sisätiloissa, mutta vangeille ja tutkintavangeille varattaisiin mahdollisuus tupakoida ulkotiloissa. Lisäksi säädettäisiin vankien ja tutkintavankien oikeudesta tupakoinnista vieroittautumisen tukeen.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan kesällä 2023.

VALIOKUNNAN YLEISPERUSTELUT

Tausta ja ehdotetut muutokset

Suljetuissa vankiloissa vangit saavat nykyisin tupakoida selleissään ja vankilan ulkotiloissa. Avolaitoksissa tupakointi on sallittua ulkotiloissa. Sellissä tupakoitaessa tupakansavu leviää vankilan muihin sisätiloihin ja altistaa tupakoimattomat vangit ja henkilökunnan passiiviselle tupakoinnille.

Eduskunnalle 15.10.2020 annetussa hallituksen esityksessä ehdotetaan vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevien säännösten muuttamista siten, että tupakointi kielletään kokonaan suljetuissa vankiloissa (HE 165/2020 vp, jäljempänä "alkuperäinen esitys"). Avolaitoksissa tupakointi ehdotetaan kiellettäväksi sisätiloissa.

Esityksestä antamassaan lausunnossa perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena ehdotettua sääntelyä tupakoinnin kieltämisestä suljettujen vankiloiden ja avovankiloiden sisätiloissa, mutta perustuslakivaliokunnan mukaan tupakoinnin kieltäminen suljettujen vankiloiden ulkotiloissa on valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallista (ks. PeVL 40/2020 vp, s. 3 ja 4). Ulkotilat kattavaa tupakointikieltoa on perustuslakivaliokunnan mukaan rajattava. Rajaus ei kuitenkaan saa aiheuttaa muiden altistumista tupakansavulle. Lisäksi vankien oikeus nikotiinikorvaushoitoon, lääkehoitoon ja muuhun tukeen on turvattava säännösperusteisesti (ks. PeVL 40/2020 vp, s. 4). Edellä mainittujen muutosten tekeminen on perustuslakivaliokunnan mukaan edellytyksenä sille, että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyksessä.

Perustuslakivaliokunnan valtiosääntöoikeudellisten huomautusten vuoksi hallitus on 17.11.2022 antanut alkuperäistä esitystä täydentävän hallituksen esityksen (HE 272/2022 vp, jäljempänä "täydentävä esitys"), jossa vankeuslain ja tutkintavankeuslain tupakointia koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että tupakointi kielletään vankilan sisätiloissa, mutta tupakointiin varataan mahdollisuus ulkotiloissa. Tupakointikielto koskee sekä suljettuja vankiloita että avolaitoksia. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi vankien ja tutkintavankien oikeudesta tupakoinnista vieroittautumisen tukeen.

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

Lakivaliokunta pitää tupakoimattomien henkilöiden terveyden suojelemiseksi välttämättömänä, että tupakointi suljettujen vankiloiden sisätiloissa kielletään. Työterveyslaitos on eräissä vankiloissa tehnyt tupakansavumittauksia, ja suositellut raja-arvot ovat ylittyneet niissä moninkertaisesti. Tupakointimahdollisuuden varaaminen täydentävässä esityksessä ehdotetuin tavoin vankiloiden ulkotiloissa vähentää nykytilaan nähden merkittävästi tupakoinnista aiheutuvia haittoja ja tupakoimattomien henkilöiden altistumista tupakansavulle.

Tupakoiville vangeille täydentävässä esityksessä ehdotettu sääntely merkitsee tupakointimahdollisuuksien vähentymistä suljetuissa vankiloissa. Kuitenkin myös tupakoinnin määrä vähenee ja osa vangeista voi lopettaa tupakoinnin kokonaan, millä on myönteisiä vaikutuksia tupakoivan vangin terveyteen. Tupakointimahdollisuuksien vähentyminen edellyttää riittäviä tukitoimia tupakka- ja nikotiiniriippuvuudesta vieroittautumiseen.

Edellä esitetyn ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta puoltaa täydentävään esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomioon ja muutosehdotuksin. Koska täydentävään esitykseen sisältyvät lakiehdotukset korvaavat alkuperäisen esityksen lakiehdotukset, valiokunta ehdottaa samalla, että alkuperäisen esityksen lakiehdotukset hylätään.

Tupakointi suljetussa vankilassa

Täydentävässä esityksessä ehdotetaan, että tupakointi kielletään vankilan sisätiloissa (1. lakiehdotuksen 7 luvun 6 a §:n 1 mom. ja 2. lakiehdotuksen 3 luvun 5 a §:n 1 mom.). Edellä esittämäänsä viitaten lakivaliokunta pitää ehdotettua muutosta kannatettavana. Myös valiokunnan asiantuntijakuulemisissa muutosta on puollettu yleisesti.

Suljetussa vankilassa vangille on täydentävän esityksen mukaan annettava mahdollisuus tupakoida kerran päivässä ulkoilun aikana (1. lakiehdotuksen 7 luvun 6 a §:n 2 mom. ja 2. lakiehdotuksen 3 luvun 5 a §:n 2 mom.). Tupakoinnin kytkeminen vankeuslain 7 luvun 6 §:ssä ja tutkintavankeuslain 3 luvun 5 §:ssä säädettyyn ulkoiluun merkitsee sitä, että tupakointimahdollisuus tulee tarjota vähintään kerran päivässä tunnin ajan. Tupakointi voidaan kuitenkin ehdotetun sääntelyn mukaan järjestää ulkotiloissa useamminkin, jos se on mahdollista vaarantamatta muuta toimintaa tai vankilan järjestystä tai turvallisuutta.

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa ehdotettua sääntelyä tupakoinnin järjestämisestä suljettujen vankiloiden ulkotiloissa on yleisesti kannatettu, mutta on myös kiinnitetty huomiota tupakoinnin rajoittamisen oikeasuhtaisuuteen ja katsottu, että perustellumpi vaihtoehto olisi erillisten tupakointitilojen sijoittaminen vankiloihin, joissa voitaisiin vankilan muun ohjelman sallies- sa tupakoida ulkona tapahtuvan tupakoinnin ohella. Lisäksi asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että tupakointikertoja suljetun vankilan ulkotiloissa tulisi olla ehdotettua useampia.

Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan täydentävän esityksen valmistelussa on selvitetty tupakoinnin järjestämisen vaihtoehtoja suljetussa vankilassa ja niiden vaikutuksia vankilan muuhun toimintaan sekä vankilan järjestykseen ja turvallisuuteen.

Tupakointitilojen hankkiminen suljetun vankilan sisätiloihin on selvityksessä osoittautunut useasta syystä ongelmalliseksi. Perustuslakivaliokunnan lausunnon perusteella järjestely pitäisi

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

toteuttaa siten, etteivät ulkopuoliset altistu tupakansavulle. Työterveyslaitoksen vankiloissa teke­mät tupakansavumittaukset viittaavat kuitenkin siihen, ettei tupakointitila välttämättä olennaises­ti vähennä tupakansavun määrää osaston tiloissa. Vankilan olosuhteissa tupakointitilojen toimi­vuutta on selvityksen mukaan erittäin vaikea taata, joten siihen, voidaanko tupakointitilojen avul­la estää muiden henkilöiden altistumista tupakansavulle, liittyy merkittäviä epävarmuustekijöitä. Tupakointiin tupakointitilassa tulisi myös erikseen varata tietty aika vankilan järjestyssäännöissä ja päiväjärjestyksissä, joten se vaikuttaisi myös vankilan muiden toimintojen järjestämiseen. Li­säksi useimpien suljettujen vankiloiden asuinosastoihin pitäisi rakentaa tupakointitilat, mistä aiheutuisi kustannuksia enimmillään 1 miljoonaa euroa vuosittain. Edellä esitettyjen seikkojen valossa tupakointitilojen hankkimista vankiloiden sisätiloihin ei voida pitää perusteltuna keinona lisätä tupakointimahdollisuuksien määrää suljetuissa vankiloissa.

Täydentävän esityksen valmistelussa on selvitetty myös yhtä useamman tupakointikerran järjes­tamistä suljetun vankilan ulkotiloissa. Selvityksessä on ilmennyt, että yhtä useamman tupakoin­tikerran järjestäminen vaikuttaa vankilan muun toiminnan järjestämiseen. Vankiloissa kaikki toi­minta tapahtuu vankilan järjestyssäännössä ja osastojen päiväjärjestyksissä määrättyjen aikatau­lujen mukaan, ja jo nykyisten toimintojen sovittaminen riittävässä laajuudessa aikatauluihin on haastavaa. Yhtä useampi päivittäinen tupakointikerta voi myös niukoista henkilöstöresursseista johtuvista syistä tarkoittaa useissa vankiloissa sitä, että vankien muita toimintoja olisi vähennet­tävä. Lisäksi osassa suljetuista vankiloista yhtä useamman tupakointikerran järjestäminen ulkoti­loissa on eri osastojen vankien erillään pitämisen, vankilan rakenteen ja käytettävissä olevien ti­lojen vuoksi mahdotonta. Osa vankiloiden osastoista on myös sellaisia, että yhtä useampien tu­pakointikertojen järjestäminen voi aiheuttaa turvallisuusriskejä.

Edellä esitettyä ja samaansa selvitystä arvioituaan lakivaliokunta puoltaa täydentävässä esityk­sessä ehdotettua tapaa järjestää tupakointi suljetussa vankilassa ulkoilun yhteydessä. Ehdotettu järjestely mahdollistaa perustuslakivaliokunnan edellyttämin tavoin tupakoinnin sallimisen van­kilan ulkotiloissa, kuitenkin siten, ettei siitä aiheudu muiden ihmisten altistumista tupakansavul­le. Valiokunta pitää merkityksellisenä myös sitä, että ulkoiluun kytkettynä tupakoinnin järjes­täminen kerran päivässä ei vaikuta suljetun vankilan muuhun toimintaan. Tämä on oleellista, sillä vankeuslain toiminnalliset ja muut tavoitteet eivät nykyisinkään kaikilta osin täyty, vaan vanki­loiden toiminnassa on tälläkin hetkellä vakavia puutteita järjestää vangeille sellin ulkopuolista toimintaa. Valiokunta pitää vankeuslaissa säädettyjen tavoitteiden kannalta ensisijaisena sellais­ten toimintojen järjestämistä, joilla pyritään lisäämään vangin valmiuksia rikoksettomaan elä­mäntapaan ja osaltaan myös toteuttamaan vangin itsemääräämisoikeutta. Tällaisia toimintoja ovat erityisesti työ, koulutus, kuntoutus, vapaa-ajan toiminnot, ruokailut ja yhteydenpitomahdol­lisuudet vankilan ulkopuolelle.

Yhteenvetona valiokunta katsoo, että ehdotetussa sääntelyssä on asianmukaisesti sovitettu yh­teen tupakoivien ja tupakoimattomien vankien ja henkilökunnan asema, vankilan muun toimin­nan järjestäminen ja vankilaturvallisuudesta huolehtiminen. Oikeasuhtaisuuden kannalta on myös ehdotetu­in tavoin perusteltua, että tupakointimahdollisuuksia järjestetään käytännössä vä­himmäistasoa useammin, jos vankilan muu toiminta ja turvallisuus sen mahdollistavat.

Tupakka on erittäin tärkeä rauhoittumisen ja stressin lieventämisen keino suljetun vankilan olois­sa, joten tupakointimahdollisuuksien vähentämisen täydentävässä esityksessä ehdotetu­in tavoin

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

arvioidaan voivan aiheuttaa levottomuutta ja haasteita vankilan järjestykselle ja turvallisuudelle. Esimerkiksi salatupakointia selleissä voi esiintyä samoin kuin kaupankäyntiä nikotiinikorvaustuotteilla. Mahdollisia haitallisia vaikutuksia on käsitelty sekä alkuperäisessä että täydentävässä esityksessä (ks. HE 165/2020 vp, s. 15 ja 16, ja HE 272/2022 vp, s. 10).

Lakivaliokunnan mukaan lainmuutoksen toimivuutta ja vaikutuksia tulee seurata tarkoin sekä lain voimaantulon jälkeen että sitä pitemmällä aikavälillä.

Tupakoinnin epääminen

Ehdotetun sääntelyn mukaan vangille on suljetussa vankilassa annettava mahdollisuus tupakoida kerran päivässä ulkoilun ajan, jollei ulkoilua ole evätty. Ulkoilu voidaan voimassa olevan vankeuslain ja tutkintavankeuslain mukaan evätä, jollei vangin terveydentila taikka vankilan järjestykseen tai turvallisuuteen liittyvä erityisen painava syy ole esteenä. Kynnys ulkoilun epäämiseen on korkea, mutta ehdotetun sääntelyn perusteltavuuden ja oikeasuhtaisuuden vuoksi valiokunta on pyytänyt selvitystä siitä, onko vangille, jonka oikeus ulkoiluun on evätty, mahdollista järjestää oikeus tupakointiin muulla tavoin vankilan järjestyksestä ja turvallisuudesta kuitenkin huolehtien.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ulkoilun epääminen on käytännössä verrattain harvinaista, ja tilanteet liittyvät tyypillisesti vangin aggressiiviseen käytökseen, jonka seurauksena häneen voidaan joutua kohdistamaan vankeuslaissa säädettyjä turvaamistoimenpiteitä. Ulkoilun epäämistilanteet ovat siten pääsääntöisesti sellaisia, ettei myöskään tupakoinnin järjestäminen ole turvallisuussyistä mahdollista. Kyse on myös tilanteista, joissa ratkaisut joudutaan tekemään nopeasti. Sellainen sääntely, joka tällaisessa tilanteessa edellyttäisi erikseen sen arvioimista, voidaanko tupakointi kuitenkin jollain edellytyksillä sallia, olisi vaikeasti sovellettavaa.

Saamansa selvityksen valossa valiokunta pitää ehdotettua sääntelyä tältä osin hyväksyttävänä kiinnittäen kuitenkin huomiota siihen, että ehdotettu sääntely ei estä vangin päästämistä ulkoilemaan ja tupakoimaan nopeastikin sen jälkeen, kun epäämisen aiheuttanut peruste on päättynyt, eikä myöskään nikotiinikorvaustuotteiden antamista vangille ulkona tupakoinnin sijasta.

Tupakoinnista vieroittautumisen tukitoimet

Täydentävässä esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vankien ja tutkintavankien oikeudesta saada lääketieteellisten tarpeidensa mukaista hoitoa tupakoinnista vieroittautumiseksi (1. lakiehdotuksen 10 luvun 1 § ja 2. lakiehdotuksen 6 luvun 1 §). Ehdotetulla sääntelyllä on tarkoitus toteuttaa edellä mainittu perustuslakivaliokunnan vaatimus siitä, että vankien oikeus nikotiinikorvaushoitoon, lääkehoitoon ja muuhun tukeen tulee turvata säännösperusteisesti (ks. PeVL 40/2020 vp, s. 4). Ehdotettu sääntely koskee sekä suljettuja vankiloita että avolaitoksia, ja sen nojalla tarjottava tuki maksetaan valtion varoista (ks. HE 272/2022 vp, s. 9).

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on tuotu esiin, että tupakoinnin merkittävän vähentymisen aiheuttamia vieroitusoireita aiheutuu myös niille vangeille, joiden suhteen lääketieteellistä tarvetta hoitoon tupakoinnista vieroittautumiseksi ei ole todettu. Tämän vuoksi huomiota on kiin-

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

nitetty siihen, ettei esitetystä lakitekstistä käy selvästi ilmi, syntyykö myös tässä tilanteessa oikeus ehdotetun sääntelyn mukaiseen lääketieteellisten tarpeiden mukaiseen hoitoon.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan vangin oikeus maksuttomiin tukitoimiin perustuu lääketieteelliseen arvioon, joka tehdään käypä hoito -suositusta noudattaen. Käypä hoito -suositus kattaa paitsi tuen tupakoinnin lopettamiseen myös tupakoinnin vähentämiseen, mikä mainitaan myös täydentävän esityksen perusteluissa (ks. HE 272/2022 vp, s. 16). Myös täydentävässä esityksessä käsitellyt määrärahat on mitoitettu siten, että tämä voidaan toteuttaa. Tukitoimet eivät kuitenkaan kata sitä, jos vanki haluaa käyttää nikotiinikorvaustuotteita pysyvästi tupakan korvikkeena, sillä tällainen tuki ei ole lääketieteellisesti perusteltua.

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta toteaa selvyuden vuoksi, että vangeilla ja tutkintavangeilla on oikeus saada tukitoimia sekä tupakoinnin lopettamisesta että rajoituksista johtuvasta vähentämisestä aiheutuvien vieroitusoireiden hoitoon. Valiokunta pitää tätä perusteltuna ottaen huomioon, että lainmuutosten myötä vangin voi olla pakko vähentää tupakointia merkittävästi. Ehdotetun sääntelyn perusteella on selvää, että tarvittavaa tukea tarjotaan vankilaan saapumisesta alkaen. Niin ikään on selvää, että tukitoimet arvioidaan jokaisen vangin kohdalla yksilöllisesti.

Ehdotetussa sääntelyssä ei ole säädetty tukitoimille vähimmäis- tai enimmäisaikaa. Tämä perustuu valiokunnan saaman selvityksen mukaan siihen, että myös tukitoimien kesto arvioidaan käypä hoito -suosituksen ja tuotteiden käyttöohjeiden mukaisesti jokaiselle tukea tarvitsevalle vangille. Käytännössä käyttöohjeita noudattamalla nikotiinikorvaustuotteiden annostusta alennetaan vähitellen, kunnes se voidaan lopettaa kokonaan. Sellaista tilannetta, jossa nikotiinikorvaustuotteita annettaisiin vangille määräämättömäksi ajaksi, ei siten voi syntyä.

Lisämäärärahatarpeet

Vankien ja tutkintavankien tupakoinnin ja tupakasta vieroittautumisen tukitoimien järjestämisestä täydentävässä esityksessä ehdotetulla tavalla aiheutuu pysyvien lisämäärärahojen tarpeita sekä Rikosseuraamuslaitokselle että Vankiterveydenhuollon yksikölle. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan määrärahatarpeet on esityksen valmistelussa arvioitu yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön kanssa (ks. HE 272/2022 vp, s. 9).

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa tupakoinnin järjestämisestä ja valvonnasta aiheutuviin pysyviin lisämäärärahatarpeisiin on kiinnitetty erityistä huomiota ottaen huomioon, että Rikosseuraamuslaitoksen henkilöstöresurssit ovat tälläkin hetkellä hyvin rajalliset. Myös tupakoinnista vieroittautumisen tukitoimien riittäviä määrärahoja on korostettu.

Lakivaliokunnan mukaan vankien ja tutkintavankien tupakoinnin järjestämisessä on kyse uudesta valvontatoiminnasta, jota ei ole mahdollista toteuttaa hallinnonalan sisäisin kohdennuksin eikä Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa kehittämällä. Ilman riittävää, pysyvää määrärahaa riski tupakoimattomien henkilöiden altistumisesta tupakansavulle ei vähene. Valiokunta pitää siten välttämättömänä, että sekä tupakoinnin järjestämisen ja valvonnan että tupakasta vieroittautumisen tukitoimien edellyttämistä lisämäärärahoista huolehditaan pysyvästi ja täysimääräisesti. Tämän vuoksi on olennaista, että vuodelle 2023 tarvittavat lisämäärärahat on huomioitu täydentävässä talousarvioesityksessä ja vuodesta 2024 lukien täysimääräiset pysyvät lisämenot viedään vaali-

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

kauden viimeiseen, ns. tekniseen kehykseen. Rikosseuraamuslaitokselle ja Vankiterveydenhuollon yksikölle kohdennettujen resurssien riittävyyttä tulee jatkossa seurata tarkoin ja ryhtyä välitömiin toimiin resurssien lisäämiseksi, jos ne osoittautuvat riittämättömiksi. Valiokunta ehdottaa asiasta lausuman hyväksymistä (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Lakivaliokunta yhtyy asiantuntijakuulemisissa esitettyyn huoleen Rikosseuraamuslaitoksen niukoista voimavaroista ja toteaa kiinnittäneensä jo useiden vuosien ajan toistuvasti vakavaa huomiota Rikosseuraamuslaitoksen taloudellisten voimavarojen ja henkilöstöresurssien riittämättömyyteen toiminnan laajuuteen, käytössä olevaan laitusrakenteeseen ja täytöntöönpanon vaikuttavuustavoitteisiin nähden (ks. mm. LaVL 11/2021 vp, LaVL 3/2020 vp ja LaVL 8/2020 vp).

Eduskunta on lakivaliokunnan mietinnön (LaVM 16/2021 vp) pohjalta edellyttänyt, että oikeudenhoidon toimintaedellytyksistä laaditaan valtioneuvoston selonteko. Selonteko on vastikään annettu eduskunnalle (VNS 13/2022 vp), ja siinä käsitellään muun muassa Rikosseuraamuslaitoksen toimintaedellytyksiä. Lakivaliokunta lausuu Rikosseuraamuslaitoksen voimavaratilanteesta tarkemmin selonteon käsittelyn yhteydessä.

Voimaantulo

Täydentävän esityksen mukaan lakien on tarkoitus tulla voimaan kesällä 2023, sillä uudistuksen toimeenpanoon, kuten valvonnan järjestämisen ja tukitoimien valmisteluun, tulee varata aikaa noin kuusi kuukautta (ks. HE 272/2022 vp, s. 16). Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisissa on katsottu, että lainmuutosten voimaantulo tulisi olla myöhemmin, esimerkiksi syksyllä 2023, jotta toimeenpanoon on riittävästi aikaa.

Lakivaliokunta pitää perusteltuna, että täydentävässä esityksessä ehdotettujen muutosten voimaantulossa otetaan huomioon edellä mainitut toimeenpanoon liittyvät seikat. Lisäksi voimaantulon ajankohdassa on otettava huomioon, että eduskunta on jäljempänä tarkemmin kuvatuin tavoin vastikään hyväksynyt tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n muutoksen (HE 74/2022 vp — StVM 21/2022 vp), jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.9.2023. Nyt ehdotetut lainmuutokset voivat siten tulla voimaan aikaisintaan syyskuun alussa 2023.

VALIOKUNNAN YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Laki vankeuslain muuttamisesta

7 luku. Perushuolto ja asuminen

6 a §. Tupakointi vankilassa. Pykälän 1 momentissa säädetään tupakointikiellosta vankilan sisätiloissa. Momentin mukaan tupakointikielto koskee poltettavaksi tarkoitettuja tupakkatuotteita, poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita ja sähkösavukkeita. Pykälän säännöskohtaisten perustelujen mukaan vastaava säännös on tupakkalain 73 §:ssä, joten kielto koskee samoja tuotteita kuin tupakkalain 74 §:ssä säädetyt tupakkakiellot (ks. HE 272/2022 vp, s. 13). Tupakkalain 2 §:n 38 kohdan mukaan tupakoinnilla tarkoitetaan poltettavaksi tai muutoin kuumennettavaksi tarkoitettujen tupakkatuotteen käyttämistä. Jotta vankeuslain sääntely on tältä osin yhdenmu-

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

kaista tupakkalain sääntelyn kanssa, valiokunta ehdottaa, että momenttia täydennetään koskemaan myös muutoin kuumennettavaksi tarkoitettuja tupakkatuotteita.

2. Laki tutkintavankeuslain muuttamisesta

3 luku. Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

5 a §. Tupakointi vankilassa. Valiokunta ehdottaa, että pykälän 1 momenttia täydennetään vankeuslain 7 luvun 6 a §:n 1 momenttia vastaavasti.

6 luku. Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §. Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito. Voimassa olevaan pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös tutkintavangin oikeudesta saada tupakoinnista vieroittautumisen tukitoimia. Eduskunnan käsiteltävänä on vastikään ollut hallituksen esitys HE 74/2022 vp, jossa ehdotetaan muutettavaksi terveydenhuoltolakeja ja eräitä muita lakeja. Esitykseen sisältyy myös tutkintavankeuslain 6 luvun 1 §:n muutosehdotus (7. lakiehdotus). Eduskunta on 16.11.2022 hyväksynyt lakiehdotukset sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön (StVM 21/2022 vp) mukaisina. Nyt käsiteltävä ehdotus pykälän 1 momentin muuttamisesta on tarpeen sovittaa yhteen edellä mainitun lainmuutoksen kanssa tarkistamalla lakiehdotuksen johtolausetta.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Lakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muutettuna hallituksen esitykseen HE 272/2022 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen. (Valiokunnan muutosehdotukset)

Eduskunta hylkää hallituksen esitykseen HE 165/2020 vp sisältyvät 1. ja 2. lakiehdotuksen.

Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

vankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan vankeuslain (767/2005) 7 luvun 7 §:n 4 momentti, sellaisena kuin se on laissa 222/2022,
muutetaan 7 luvun 6 a § ja 8 §:n 2 momentti, 10 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 15 luvun 1 §, sellaisina kuin niistä ovat 7 luvun 6 a § laissa 393/2015, 7 luvun 8 §:n 2 momentti laissa 222/2022 ja 10 luvun 1 §:n 1 momentti laissa 1640/2015, sekä
lisätään 7 lukuun uusi 6 b § seuraavasti:

7 luku

Perushuolto ja asuminen

6 a §

Tupakointi vankilassa

Tupakointi on kielletty vankilan sisätiloissa. Kielto koskee poltettavaksi **tai muutoin kuumenttavaksi** tarkoitettuja tupakkatuotteita, poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita sekä sähkösavukkeita.

Suljetussa vankilassa vangille on annettava mahdollisuus tupakoida kerran päivässä 6 §:ssä tarkoitetun ulkoilun ajan, jollei ulkoilua ole evätty. Tupakointi voidaan järjestää ulkotiloissa useammin, jos se on mahdollista vaarantamatta vankilan muuta toimintaa tai vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Avolaitoksessa vangille on annettava mahdollisuus tupakoida päivittäin ulkotiloissa niin usein kuin se on mahdollista vaarantamatta vankilan muuta toimintaa tai vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

6 b §

Tupakkatuotteiden hallussapito

Vangin oikeutta pitää hallussaan 6 a §:n 1 momentissa tarkoitettuja tupakkatuotteita, tupakointivälineitä ja sytytysvälineitä vankilan tiloissa voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

8 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat määräykset ruoka- ja perushuollosta, omaehtoisen ruokahuollon järjestämisestä, asumisesta sekä tupakkatuotteiden, tupakointivälineiden ja sytytysvälineiden haltuun antamisesta ja säilyttämisestä antaa Rikosseuraamuslaitos.

10 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Vangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa vangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Vangilla on oikeus lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen hoitoon tupakoinnista vieroittautumiseksi. Vankiterveydenhuollon yksiköllä on sairaaloita ja poliklinikoita, joilla on toimipaikkoja Rikosseuraamuslaitoksen eri yksiköissä.

15 luku

Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §

Vankilan järjestyssääntö

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tupakoinnin, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä,

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

tutkintavankeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tutkintavankeuslain (768/2005) 3 luvun 5 a § ja 10 §:n 2 momentti, 6 luvun 1 §:n 1 momentti sekä 10 luvun 1 §,
sellaisina kuin niistä ovat 3 luvun 5 a § laissa 394/2015, 3 luvun 10 §:n 2 momentti laissa 223/2022 ja 6 luvun 1 §:n 1 momentti laissa ~~1641/2015~~ / ,
lisätään 3 lukuun uusi 5 b § seuraavasti:

3 luku

Sijoittaminen vankilassa, perushuolto ja siirtäminen

5 a §

Tupakointi vankilassa

Tupakointi on kielletty vankilan sisätiloissa. Kielto koskee poltettavaksi **tai muutoin kuumennettavaksi** tarkoitettuja tupakkatuotteita, poltettavaksi tarkoitettuja kasviperäisiä tuotteita sekä sähkösavukkeita.

Tutkintavangille on annettava mahdollisuus tupakoida kerran päivässä 5 §:ssä tarkoitetun ulkoilun ajan, jollei ulkoilua ole evätty. Tupakointi voidaan järjestää ulkotiloissa useammin, jos se on mahdollista vaarantamatta vankilan muuta toimintaa tai vankilan järjestystä ja turvallisuutta.

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

5 b §

Tupakkatuotteiden hallussapito

Tutkintavangin oikeutta pitää hallussaan 5 a §:n 1 momentissa tarkoitettuja tupakkatuotteita, tupakointivälineitä ja sytytysvälineitä vankilan sisätiloissa voidaan rajoittaa vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

10 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat määräykset tutkintavangin siirtämisestä antaa Rikosseuraamuslaitos. Tarkemmat määräykset ruoka- ja perushuollosta, asumisesta sekä tupakkatuotteiden, tupakointivälineiden ja sytytysvälineiden haltuun antamisesta ja säilyttämisestä antaa Rikosseuraamuslaitos.

6 luku

Sosiaali- ja terveydenhuolto

1 §

Tutkintavangin terveyden- ja sairaanhoito

Vankiterveydenhuollon yksiköstä annetussa laissa (1635/2015) tarkoitettu Vankiterveydenhuollon yksikkö vastaa tutkintavangin lääketieteellisten tarpeiden mukaisen terveyden- ja sairaanhoidon sekä lääkinnällisen kuntoutuksen järjestämisestä. Tutkintavangilla on oikeus lääketieteellisten tarpeidensa mukaiseen hoitoon tupakoinnista vieroittautumiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen on turvattava tutkintavangin pääsy tässä momentissa tarkoitettuun hoitoon tai kuntoutukseen.

10 luku

Vankilan järjestys ja kurinpito

1 §

Vankilan järjestyssääntö

Vankilassa on järjestyssääntö, joka sisältää tätä lakia ja sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä tarkempia määräyksiä vankilan alueella liikkumisesta ja tilojen lukittuna pitämisestä, osastoista, tupakoinnin, tapaamisten ja puhelimen käytön sekä vapaa-ajan järjestämisestä,

Valiokunnan mietintö LaVM 21/2022 vp

omaisuuden hallussapidosta sekä muista vastaavista vankilan järjestyksen ylläpitämiseen ja toimintojen järjestämiseen liittyvistä yksittäisistä seikoista.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa tarkoin vankien ja tutkintavankien tupakoinnin järjestämiseen ja valvontaan sekä tupakoinnista vieroittautumisen tukitoimiin Rikosseuraamuslaitokselle ja Vankiterveydenhuollon yksikölle kohdennettujen resurssien riittävyyttä ja ryhtyy välittömiin toimiin resurssien lisäämiseksi, jos ne osoittautuvat riittämättömiksi.

Helsingissä 7.12.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Leena Meri ps
varapuheenjohtaja Sandra Bergqvist r
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Hanna Huttunen kesk
jäsen Saara Hyrkkö vihr
jäsen Pihla Keto-Huovinen kok
jäsen Marko Kilpi kok
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Matias Mäkynen sd (osittain)
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Suldaan Said Ahmed vas
jäsen Mirka Soinikoski vihr (osittain)
jäsen Sebastian Tynkkynen ps
jäsen Paula Werning sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Tuokila